

Stručni rad

Primljeno 18. 6. 2017, prihvaćeno za objavljivanje 25. 10. 2017.

Prof. dr. sc. Indira Meškić
Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici
indira.meskic@gmail.com

ULOGA I ZNAČAJ BROJALICA U RAZVOJU MUZIČKIH SPOSOBNOSTI DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Sažetak

Cilj ovoga rada bio je da se uvidom u relevantne teorijske izvore osvijetli uloga i značaj brojalica u razvoju muzičkih sposobnosti djece predškolskog uzrasta. Polazna osnova bila je činjenica po kojoj savremena muzička pedagogija sve više potencira stanovište da su sva djeca muzikalna u odgovarajućoj mjeri i sposobna za muzičke aktivnosti, iako su njihova postignuća nejednake kvalitete.

Istaknuto je kako se muzička sposobnost djeteta očituje kroz muzički senzibilitet (muzički sluh koji podrazumijeva senzibilitet za visine i jačine tonova, zvučne boje, odnose tonova prema njihovom trajanju) i aktiviranje muzičkih interesa (koje kao kognitivno, emotivno i voljno reagiranje djeteta na muziku možemo podrazumijevati kao dječiju muzikalnost).

Naglašeno je kako su brojalice u okviru muzičkih aktivnosti djeteta njegovo najmuzikalnije poetsko, ritmičko i metričko stvaralaštvo, te da je njihov specifikum i u tome što su brojalice dječije stvaralaštvo koje ostvaruje ljepotu (odgojnu, emocionalnu, estetsku) u neraskidivom krugu stvaraoca/kreatora i izvodioca istog sadržaja u okviru iste uzrasne dobi.

Izdvojeno je kako djeca u međusobnoj interakciji stvaraju muzički sadržaj i muzičku aktivnost, a specifičnost takve saradnje jeste i u tome da pojedine brojalice odražavaju sredinu (okolice, regiju) u kojoj dijete kao stvaralac živi, pa nije rijedak slučaj da ista brojalica, kada se prenese u drugu sredinu, doživi svoju promjenu i pojavi se kao nova verzija (varijanta) brojalice. Naglašen je poseban značaj brojalice u korelaciji s drugim sadržajima i aktivnostima djeteta.

Ključne riječi: muzikalnost, muzički senzibilitet, brojalice, ritmičke sposobnosti, nemuzičke sposobnosti

Uvod

Muzička iskustva i vještine koja djeca stječu sistematskim radom pridonose da se kod djece razvijaju sposobnosti da muziku primaju, doživljavaju i zavole, što zapravo i jeste najvažniji zadatak muzičkog odgoja djece predškolske dobi. Kao i druge grane umjetnosti, muzika ponajviše razvija estetsku komponentu ličnosti (te se po nekim kategorizacijama svrstava u grupu „estetskih predmeta”), a suština estetskog odgoja i obrazovanja putem muzike sastoji se u sljedećem:

- da se kod djeteta pobudi i razvije osjećaj i smisao za lijepo u muzici i kroz muziku;
- da se dijete osposobi za zapažanje estetskih karakteristika muzike;
- da izvor dječijih estetskih doživljaja bude, između ostalih aktivnosti, i muzika;
- da se muzikom podstiče dječije muzičko izražavanje/stvaralaštvo.

Muzičke sposobnosti djeteta ovise o urođenim dispozicijama, o stepenu razvoja tih dispozicija, o sredini u kojoj dijete živi (porodica, okolina), te o pedagoškom utjecaju na dijete (Manasteriotti, 1975). Najvažniji didaktički principi u ostvarivanju razvoja dječijih muzičkih sposobnosti jesu: princip primjerenosti dobi djeteta, princip sistematičnosti i postupnosti, princip doživljaja, princip interesa, princip svjesne dječije aktivnosti, princip očiglednosti i princip individualnosti. I u muzičkom odgoju svi principi su međusobno uvjetovani te se ne preporučuje primjena jednog izolirano od drugih, niti favoriziranje nekog od njih, pogotovo ne na način izostavljanja ostalih.

Razvoj muzičkih sposobnosti prate zakonitosti psihofizičkog razvoja djeteta. Kada govorimo o djeci predškolskog uzrasta, postoje faze u razvoju njihovih muzičkih sposobnosti (Čudina i Obradović, 1991): faza slušanja (0-6 mjeseci), faza motoričke reakcije na muziku (6-9 mjeseci), faza prve muzičke reakcije (9–18 mjeseci), faza prave/svjesne muzičke reakcije (18 mjeseci - 3 godine), faza imaginativne pjesme (3-4 godine), faza razvoja ritma (5-6 godina). Ono što jeste specifičnost realizacije svih aktivnosti kod djece predškolske dobi, pa i muzičke, jeste igra kao naprirodnija aktivnost djeteta i najprirodniji način učenja, jer kroz igru djeca istražuju, ona im pruža zadovoljstvo, potrebu, razvoj

sopstvenih mogućnosti, ali i socijalizacije, građenja odnosa sa drugom djecom.

Muzičke aktivnosti djece predškolskog uzrasta su: pjevanje, slušanje muzike, brojalice, muzičke igre (kao dio i vrsta dječijeg muzičkog stvaralaštava – muzičke igraonice).

Brojalice

Definicije brojalice kao specifičnog muzičkog sadržaja među autorima najvjerojatnije imaju najviše sličnosti (ili najmanje razlika). Brojalice su dječije ili djetetovo najmuzikalnije ritmičko, metričko i poetsko stvaralaštvo (Ferović, 1998). Muzičko, jer u svojoj definiciji, ali i u samom sadržaju, imaju komponente muzike (muzičkih pojmova): **ritam**, jer dijete koristi slogove različite dužine (odnosno note različitog trajanja) i kombinira ih onako kako to njemu najljepše zvuči; **metrika**, jer dijete koristi „korake“ (dva, tri i četiri), odnosno pokrete u odgovarajućoj mjeri u skladu sa tekstom, i mijenja ih prema tekstu koji stvara (Peteh, 1998). Pojam **poetsko** u definiciji i sadržaju brojalica jeste zbog toga što dijete u igri smišlja, kombinira i igra se/poigrava različitim riječima i slogovima koji mogu, ali i ne moraju, imati neko značenje (prevodivo, razumljivo). Brojalice čiji sadržaj nije jezički formatiran niti podložan jezičkoj analizi i odgojnoj ili spoznajnoj funkciji, kao tzv. „iracionalne“ definirala je prof. Elly Bašić (Čudina-Obradović, 1991; Ferović i Meškić, 2011). Slogovi tih brojalica su u funkciji razvoja ritmičkih sposobnosti djeteta, iako ni upotreba slogova koji nisu u razumljivoj jezičkoj strukturi nisu zanemarljive u razvoju dječijeg govora, ili bar izgovora određenih slova i slogova.

Brojalice se izgovaraju, odbrojavaju, otkucavaju (uz upotrebu ruku, nogu – koračanjem u ritmu brojalice). One su sredstvo igre, podsticaj za igru, dopuna igri, zapravo same po sebi igra. Neki autori ih nazivaju i kratkom pjesmicom na jednom tonu (Peteh, 1998). A, opet, pjesmica jeste muzička forma koja sadrži melodiju (za koju su potrebna najmanje dva tona) i ritam (tonovi različitog vremenskog trajanja). Brojalice se mogu izgovarati na jednom tonu ili govornim načinom, ali svaka upotreba različitih visina tonova u izgovoru brojalica zalazi u pojam ili formu pjesme, a brojalica to nije. Uloga brojalice jeste da kod djece razvija ritmičke sposobnosti, osjećaj za duže i kraće tonsko trajanje. Ritmičke sposobnosti su veoma važne za razvoj muzičkih sposobnosti, jedna

od ključnih komponenti za razvoj muzičkog sluha, muzičkog senzibiliteta, muzičke memorije.

Igre za razvoj ritmičkih sposobnosti

Uloga brojalice jeste razvoj ritmičkih sposobnosti djeteta. Pored naučene brojalice možemo, kao i u svaku realizaciju muzičkog sadržaja, uvesti igre (koje se u radu sa djecom ranog školskog uzrasta nazivaju *muzičke igre* i *muzičke radionice*). U okviru igre sa brojalicama (koja je uvijek uvjetovana uzrastom djeteta), možemo naučenu brojalicu izvoditi instrumentima našeg tijela (ruke, noge) i napravljenim igračkama (instrumenti sa predmetima iz okoline). (Peteh, 1998) Djeca se mogu igrati i „gluhih telefona“, kada se prvom djetetu prenese brojalica, a onda sa nestrpljenjem čekamo hoće li ista biti izgovorena na kraju reda djece. Starija uzrasna grupa djece predškolske dobi može smišljati nove brojalice, ili iz naučenih brojalica uzeti, prema izboru, neke dijelove i napraviti novu, *smiješnu* brojalicu. Kada govorimo o igrama sa brojalicama, one su neograničene; kreativan odgajatelj i kreativna okolina stvaraju izvore i želju za kreacijama djeteta. (Čudina-Obradović, 1991; Ferović i Meškić, 2011)

Značaj brojalica u nemuzičkim aktivnostima

Vrijednost brojalice u odgojno-obrazovnom radu sa djecom predškolskog uzrasta očituje se u samoj definiciji brojalice. Njen značaj je očigledan u govornom razvoju djeteta, razvoju spoznajnih sposobnosti, razvoju govorne kreativnosti, te u razvoju pokreta (Manasteriotti, 1975; Ferović i Meškić, 2011).

Brojalice djecu potiču na govorne aktivnosti, oslobađaju ih u razvoju komunikacije, obogaćuju dječiji fond riječi (dječiji rječnik), putem ustrajnog odgajatelja doprinose pravilnom izgovoru pojedinih glasova (č, ć, d, đ, dž, r, š), potpomažu u otklanjanju govornih smetnji, a putem metrike (nauke o naglašenim i nenaglašenim tonovima, pa time i slogovima) izgrađuju dikciju (Peteh, 1998). Pored govorne aktivnosti, brojalice su vrlo značajne i za razvoj govorne kreativnosti, jer mnoge od njih pri kraju od djeteta „traže“ kraj – dopunu ili izmjenu nekih riječi.

U okviru razvijanja spoznajnih sposobnosti, bitno je da brojalice doprinose razvoju ne samo muzičke memorije (kao bitne komponente muzičke sposobnosti) nego i razvoju pamćenja uopće,

jer brojalicu treba zapamtiti (Čudina-Obradović, 1991; Ferović, 1998).

Značajan broj brojalice svojim tekstualnim sadržajem „nudi“ odgojne vrijednosti/aktivnosti, razgovor o kulturi ponašanja, ophođenja jednih prema drugima, starijima, prirodi, okolini, potiče emocije prema slabijima (Manasteriotti, 1975; Čudina-Obradović, 1991). Uopćeno, veliki broj brojalice, kako su ih djeca stvarala, „pričaju“ o životinjama, nenasilju, osjećaju prema okolišu. Putem *dječijih* tema imamo priliku svaki put i na nove generacije prenijeti te vrijednosti. Jer, brojalice su zaista muzički sadržaj koji priča, educira, spaja, inspirira (Ferović i Meškić, 2011).

Sadržaj brojalice je „utkan“ i u još jednu oblast, a to je matematika. Znatno broj brojalice u svom sadržaju ima brojeve, opet u skladu sa uzrastom djeteta, pa se kroz igru i matematika može približiti djetetu (Čudina-Obradović, 1991).

Muzika za sve (Carl Orff)

Njemački pedagog i kompozitor (najpoznatije njegovo komponirano djelo je “Carmina Burana”) Carl Orff je kroz svoje djelo “Orff Schulwerk” (nastalo tridesetih godina XX stoljeća) želio poslati i osnažiti zamisao da muziku treba približiti svakom djetetu, individualno i u grupi. Njegov rad jeste simbioza govora, muzike i plesa, a znatnu prednost je davao ritmu, jer je ta komponenta muzičkog djela zajednička pokretu, govoru i muzici (melodiji). Namjera mu je bila - s obzirom da je kao istaknuti muzički pedagog znao značaj muzičke sposobnosti sviranja na ukupno ostvarivanje cilja i zadataka muzičkih aktivnosti djece predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta - stvoriti instrumentarij koji će djeca lako savladati i osjetiti radost sviranja i improviziranja na muzičkim instrumentima, uz ples i pokret (Ferović i Čuković, 1994; Ferović, 1998; Ferović i Meškić, 2011). Tako je nastao Orffov instrumentarij, koji se, u najkraćem, dijeli na ritmičke (zvečke, štapići, činele, triangli, kastanjete, mali i veliki bubanj, tamburin, praporci, bongosi) i muzičke udaraljke (timpani, metalofoni, ksilofoni, vibrafoni). Neke od ovih instrumenata, u nedostatku nabrojanih, uz pomoć materijala iz okoline i kreativnosti odgajatelja i djece mogu biti prisutni u obradi brojalice, ali i ostalih muzičkih sadržaja (Ferović i Meškić, 2011).

Zaključak

Kao zaključak može se izdvojiti da je razvoj muzičkih sposobnosti djece predškolskog uzrasta podjednako važan kao i razvoj svih drugih dječijih sposobnosti. Neke od njih su u sadržaju muzičkih aktivnosti veoma prisutne, kao što smo vidjeli na primjeru uloge i značaja brojalica kao jednog od važnih muzičkih sadržaja i aktivnosti.

Također, brojalice jesu stvaralaštvo djece za djecu, i u tome jeste njihova posebna vrijednost. Naveli smo da se iste brojalice, jedna nastala u jednoj regiji, pa kroz praksu prihvaćena u drugoj, mogu mijenjati i time dobivati karakteristike nove regije, novih interpretacija i varijanata.

Kako brojalice pripadaju narodnom muzičkom stvaralaštvu, vrlo često se uz njihov naziv navede ko ih je zapisao i u kojem dijelu Bosne i Hercegovine su nastale. Na taj način djeca upoznaju svoju domovinu. Također, pored nekih drugih muzičkih sadržaja navedeno je da su nastali u nekim drugim državama i regijama s ciljem da, u kontekstu interkulturalnog odgoja i obrazovanja, uz vrijednosti našeg muzičkog stvaralaštva nauče da poštuju i vrijednosti sadržaja ove lijepe umjetnosti i drugih nacija i kultura.

Na temelju uvida u relevantne teorijske izvore, izdvaja se zaključak po kojem brojalice imaju izuzetan značaj u razvoju muzičkih sposobnosti djece predškolskog uzrasta. Stoga bi ovaj istraživački problem bilo značajno empirijski istražiti.

Literatura

- Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*, Zagreb: Školska Knjiga.
- Ferović, S. i Ćuković, T. (1994). *Muzička kultura (1, 2. i 3. razred osnovne škole)*, Sarajevo: Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture.
- Ferović, S. i Meškić, I. (2011). *Udžbenici za I, II i III razred devetogodišnje osnovne škole*, Sarajevo: Sarajevo Publishing.
- Ferović, S. (1998). *Didaktičko-metodička uputstva za upoznavanje muzičke baštine Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Šumi disk.
- Manasteriotti, V. (1975). *Muzički odgoj na početnom stupnju*, Zagreb: Školska knjiga.
- Peteh, M. (1998). *Zlatno doba brojalice*, Zagreb: Alinea.

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF COUNTING-OUT RHYMES IN THE DEVELOPMENT OF MUSICAL ABILITIES IN PRE-SCHOOL CHILDREN

Indira Meškić, PhD

Abstract

The aim of this paper was by relying on the relevant theoretical sources to enlighten the role and significance of counting-out rhymes in the development of preschool children's musical abilities. The starting point was the fact that contemporary music pedagogy more often maintains the stance that all children are quite musically talented and capable of performing musical activities, although their achievements are of unequal quality.

It is emphasized that a child's musical ability is demonstrated through musical sensibility (hearing which implies sensitivity for the height and strength of musical tones, the sound colors, the relationship between tones based on their length) and the arousal of interests in music (which as a cognitive, emotional and voluntary reaction of a child to music can be interpreted as children's musicality).

It is also pointed out that counting-out rhymes, as a type of musical activities, present the child's most musical poetic, rhythmic and metric creativity, and that their specificity is that the counting-out rhymes stand out as children's creativity mirroring the beauty (educational, emotional, aesthetic) in the unbreakable bond between the creators and the performers of the same content within the same age range.

Furthermore, it is highlighted that children interact with each other creating musical content and musical activity, and the specificity of such collaboration is that some counting-out rhymes reflect the environment (the region) in which a child as a creator lives, so, not rarely, the same counting-out rhyme undergoes a change when transferred to another environment, and thus it appears as a new version (variant) of the same counting-out rhyme. The special importance of counting-out rhymes is observed in the correlation with other contents and children activities.

Keywords: musicality, musical sensitivity, counting-out rhymes, rhythmic abilities, nonmusical abilities

أ.د. انديرا مشكيتش ، كلية الفلسفة في جامعة زينيتسا

دور وأهمية أغاني الأطفال في تنمية القدرات الموسيقية للأطفال في سن ما قبل المدرسة

ملخص

الهدف من هذا البحث هو تسليط الضوء على دور وأهمية أغاني الأطفال في تنمية القدرات الموسيقية للأطفال في سن ما قبل المدرسة من خلال الاطلاع على المصادر النظرية ذات الصلة . وكانت نقطة البداية من حقيقة أن علم التربية الموسيقية المعاصر يؤكد بشكل متزايد الرأي القائل بأن جميع الأطفال لديهم موهبة موسيقية بما فيه الكفاية وقادرين على أداء الأنشطة الموسيقية على الرغم من أن إنجازاتهم غير متساوية في الجودة .

تمت الإشارة الى أن القدرة الموسيقية للطفل تتجلى من خلال الحس الموسيقي (حاسة السمع الموسيقية والتي تعني الحساسية لارتفاع وقوة النغمة و ألوان الصوت وعلاقة النغمات مع مدتها) ، وتفعيل الاهتمام الموسيقي (والتي هي باعتبارها استجابة معرفية عاطفية طوعية للطفل الى الموسيقى يمكن أن نفهمها على أنها موهبة موسيقية للطفل).

تم التأكيد على أن أغاني الأطفال خلال الأنشطة الموسيقية للطفل هي من أكثر ابداعاته الموسيقية من حيث الشعاعية والايقاع والعروض ، وأن خصوصيتها تكمن في أن أغاني الأطفال هي الإبداع الذي يحقق الجمال (التربوي، العاطفي ، الجمالي) في دائرة لا حصر لها من المبدعين وفناني الأداء ضمن نفس الفئة العمرية .

تم التأكيد على أن الأطفال خلال تفاعلهم مع بعضهم البعض يحققون محتوى ونشاطا موسيقيا ، وخصوصية مثل هذا التعاون في أن بعض أغاني الأطفال تعكس البيئة (الحي ، المنطقة) التي يعيش فيها الطفل كمبدع ، لذلك ليس من غير المؤلف أن نفس الأغنية عند نقلها الى بيئة مختلفة يطرأ عليها تغير وتظهر كإصدار جديد (بديل) من الأغنية. تم التأكيد على الأهمية الخاصة لأغاني الأطفال من حيث ارتباطها بمحتويات وأنشطة أخرى للطفل.

الكلمات المفتاحية : الموهبة الموسيقية ، الحساسية الموسيقية ، أغاني الأطفال ، القدرات الإيقاعية ، القدرات غير الموسيقية